

Joannes Vegelinus Augustanus opusculum, quod subjungo, *De sancta Trinitate*, Joannis Damasceni nomine inscriptum, Augustæ Vindellicorum cum Cyrillianis quibusdam et Damascenicis, Græcè et Latine adjectis adnotationibus edidit anno 1611. Hujus initium perinde Damasceno nostro attributum reperi in codicibus mss. Reg. 2909, et Cob. 6044, cum titulo Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, *De sancta Trinitate*, quem operi toti præmittendam existimavi; quia in primis est de hoc mysterio, quamlibet nonnulla passim de incarnatione interjecerit. Mihi dubium non est quin genuinus lucubrationis hujus parens sit Joannes Damascenus, aut saltem ex genuinis ejus libris excerpta sit. Vegelini translationem paucis in locis mutavi, ejusque notas una edendas censi.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ
ΠΕΡΙ ^α ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ.

S. JOANNIS DAMASCENI
DE SANCTA TRINITATE.

α. Περὶ μὲν τῆς ἁγίας Τριάδος τῆς ὁμοουσίου, ζωο- A
ποιού, μίαν φύσιν ὁμολόγει, μίαν θέλησιν, μίαν
ἐνέργειαν, μίαν δύναμιν τε καὶ ἐξουσίαν, καὶ κυ-
ριότητα, ὅτι καὶ μία θεότης τρεῖς ὑποστάσεις, ἦτοι
τρία πρόσωπα, φυλασσομένης ἐκάστῳ προσώπῳ τῆς
ιδιότητος. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ ἐνὸς
τῆς ἁγίας Τριάδος, ἦτοι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ δύο φύσεις, θεότητος τε καὶ ἀνθρωπότητος,
δύο θελήσεις ὡσαύτως καὶ ἐνεργείας, μίαν ὑπόστα-
σιν, ἡγουν ἐν πρόσωπον, ὅτι εἷς καὶ αὐτὸς ἐστίν, ὁ
πρὸ τῶν αἰώνων γεννηθεὶς ἀρρέυστως καὶ ἀσωμά-
τως, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐκ τῆς ἁγίας
ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς Θεοτόκου ἕνηθεὶς ἀρρήτως
καὶ ἀρρυπώτως· ὅλος ἀνθρώπος ὁ αὐτὸς καὶ Θεός,
ἐν μιᾷ ὑποστάσει γνωριζόμενος ἀπαθῆς θεότητι, καὶ
παθητὸς τῷ προσλήμματι· σῶα μετὰ τόκον φυλάξας B
δηλαδὴ τῆς παρθενίας τὰ σήμαντρα, τουτέστι τὰς

1. In sancta quidem Trinitate (1) consubstantiali
et vivifica unam naturam, unam voluntatem, unam
actionem, unam et virtutem et potentiam et domi-
nationem profiteri : quia etiam una est deitas, tres
hypostases, sive tres personæ; ut sua cuique per-
sonæ proprietas custodiatur. In unius autem ex
Trinitate, hoc est Domini nostri Jesu Christi, dis-
pensatione cum carne, duas naturas deitatis et
humanitatis, duas voluntates itidem et actiones :
sed unam hypostasim sive personam [consistere], quia
unus et idem est, qui ante sæcula ex Patre sine
fluxu et sine corpore genitus; et postremis tempo-
ribus ex sancta semperque virgine Maria Deipara,
inenarrabiliter, [et citra inquisitionem conceptus
est : idem totus homo et Deus, qui in una persona
agnoscitur Deitate impassibilis (2), et passibilis as-
sumpta natura : qui salvus post partum (3), virgi-

VARIÆ LECTIONES.

^a Vegelin. habet περὶ αὐτοῦ, de eodem, mysterio scilicet Trinitatis.

JOAN. VEGELINI NOTÆ.

(1) In sancta quidem Trinitate, etc. Vide etiam
Damascenum lib. iii *Orth. fid.*, c. 5 toto, ubi hoc
ipsum docet in Trinitate unam naturam, sed tres
hypostases : vicissim autem in Christo incarnato
duas naturas et unam personam existere. Hinc
etiam Leontius Byzantinus lib. *De sectis*, actione 1^a
sub finem, p. 400; Καὶ ἐστὶ τὸ ἀνθρωπότησεως δόγμα
ἀντίστροφον τῷ περὶ τῆς θεολογίας, ὡς φησὶν ὁ
θεὸς Γρηγόριος. Ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ ἐν παρέχομεν τῇ
φύσει· τὸ δὲ διάφορον ταῖς ὑποστάσεσιν. Ἐνταῦθα δὲ

ἐκ τοῦ ἐναντίου, τὸ μὲν ἐν, τῇ ὑποστάσει· τὸ δὲ διά-
φορον ταῖς φύσεσιν.

(2) Deitate impassibilis. Vide etiam Damascenum,
lib. iii, cap. 26, quod totum est de passione corpo-
ris et impassibili divinitate illius.

(3) Qui salvus post partum, etc. Sic Damascenus,
lib. iv, cap. 15, Ὡσπερ (ὁ Δημιουργὸς) συλληφθεὶς
παρθένον τὴν συλλαβούσαν ἐτήρησεν· οὕτω καὶ
τεχθεὶς τὴν αὐτῆς παρθενίαν ἐφύλαξεν ἀτρωτον, μόνως
διελθὼν δι' αὐτῆς καὶ κεκλεισμένην τηρήσας. *Quem*

nitatis scilicet, notas, hoc est signacula conserva-
vit. *Quæst.* Qua de causa Filius homo factus
est (4), non Pater, nec Spiritus; et quid homo fa-
ctus effecit? *Resp.* Pater est Pater, non Filius:
Filius est Filius, et non Pater: Spiritus san-
ctus est Spiritus, et non Pater, **475** nec Filius.
Proprietas enim dimoveri non potest: aut quomodo
esset proprietas, si dimoveretur, vel recideret? Ea-
propter Filius Dei etiam Filius hominis fit, qui ex
sancta Virgine incarnatus est, nec tamen a filiali
proprietas discessit. Homo autem factus est Filius
Dei (5), ut ad quod fecit hominem, hoc rursus ei
concederet, immortalitatem et vitam æternam ad
æternis bonis perfruendum. Amen: fiat, fiat.

2. Pater et Filius non sunt duo principii exper-
tia (6), sed sine medic conjunctissima. Mistio cor-
ruptionem operatur, et sic miscetur, ut aqua et
vinum. Unio est, quando conjunctio quædam sit,
ut non minuat, neque corrumpatur alterum, sed
ut maneat in quo est: ut corpus et anima. Sic
etiam Christus Deus Verbum perfectum, et homo
perfectus; unius quidem est, non tamen confusus.
Unus Deus, Pater (7) Verbi viventis, sapientiæ sub-
sistentis et virtutis et characteris æterni, perfectus
perfecti genitor, Pater Filii unigeniti. Et unus Do-
minus, solus ex solo, Deus, et Dei, character et
imago divinitatis, Verbum efficax, sapientia quæ
constitutas res universas continet, et virtus quæ
omnem creaturam condidit: Filius verus veri Pa-
tris, invisibilis ex invisibili, incorruptibilis ex incor-
ruptibili, et immortalis ex immortali, et æternus ex
æterno. Et unus Spiritus sanctus, qui ex Deo habet
existentiam et per Filium splenduit, videlicet ho-
minibus: imago Filii perfecta et vita, viventium cau-
sa, fons sanctus, sanctitas, sanctificationis suppe-
ditator: in quo manifestus redditur Pater, qui est
super omnia et in omnibus, et Deus Filius, qui est
per omnia; Trinitas perfecta, gloria et æternitate et

σφραγίδα;. Ἐρώτ. Διὰ τί ὁ Υἱὸς ἐνηθρώπησε,
καὶ οὐχ ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸ Πνεῦμα; καὶ τί ἐνανθρω-
πήσας κατώρθωσε; Ἀπόκρ. Πατήρ ὁ Πατήρ, καὶ
οὐχ Υἱός. Υἱὸς ὁ Υἱὸς, καὶ οὐ Πατήρ· Πνεῦμα ἅγιον
τὸ Πνεῦμα, καὶ οὐ Πατήρ, οὐδὲ Υἱός· ἡ γὰρ ἰδιό-
της ἀκίνητος. Ἡ πῶς ἂν ἰδιότης, κινουμένη, ἢ με-
τακίπτουσα; Διὰ τοῦτο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Υἱὸς
γίνεται ἀνθρώπου, ὁ σαρκωθείς ἐκ τῆς ἁγίας Παρ-
θένου, καὶ οὐκ ἐξέστη τῆς ὑψικῆς ἰδιότητος. Ἐνην-
θρώπησε δὲ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵν' ἐφ' ἧπερ ἐποίησεν
τὸν ἄνθρωπον, πάλιν αὐτῷ χαρίσθαι ἀθανασίαν,
καὶ αἰώνιον ζῶην εἰς ἀπόλαυσιν τῶν αἰωνίων ἀγα-
θῶν. Ἀμήν· γένοιτο, γένοιτο.

β'. Πατήρ καὶ Υἱὸς, οὐ δύο ἀναρχα, ἀλλὰ ἀμεσί-
τευτα· μίξις φθορὰν ἐργάζεται, καὶ οὕτω μίγνυται,
ὡς τὸ ὕδωρ καὶ ὁ οἶνος· ἔνωσις, ὅταν συνάφειά τις
γένηται, μὴ ἐλαττουμένου ἑτέρου, μηδὲ φθειρομένου,
ἀλλὰ μένοντος ἐν ᾧ ἐστίν· ὡς ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα·
οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, ὁ Θεὸς Λόγος τέλειος, καὶ ἄν-
θρωπος τέλειος, ἢνωται μὲν, οὐ συγκέχυται δέ. Εἰς
Θεὸς, Πατήρ Λόγου ζῶντος, σοφίας ὑφεστῶσης καὶ
δυνάμειος καὶ χαρακτήρος αἰδίου, τέλειος τελείου
γεννήτωρ, Πατήρ Υἱοῦ μονογενοῦς, καὶ εἰς Κύριος,
μόνος ἐκ μόνου, Θεὸς ἐκ Θεοῦ, χαρακτήρ καὶ εἰκὼν
τῆς θεότητος, Λόγος ἐνεργός, σοφία τῆς τῶν ὄλων
στάσεως περιεκτικῆ, καὶ δύναμις τῆς ὄλης κτίσεως
ποιητικῆ, Υἱὸς ἀληθινὸς ἀληθινοῦ Πατρὸς, ἀόρατος
ἀοράτου, καὶ ἀφθαρτος ἀφθάρτου, καὶ ἀθάνατος
ἀθανάτου, καὶ αἰδίου αἰδίου· καὶ ἐν Πνεῦμα ἅγιον,
ἐκ Θεοῦ τὴν ὑπαρξίν ἔχον, καὶ διὰ Υἱοῦ πεφηνός,
δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις. Εἰκὼν τοῦ Υἱοῦ τελεία καὶ
ζωή, ζῶντων αἰτία, πηγὴ ἁγία, ἀγιότης, ἀγιασμοῦ
χορηγός, ἐν ᾧ φανεροῦται Θεὸς ὁ Πατήρ, ὁ ἐπὶ
πάντων καὶ ἐν πᾶσι· καὶ Θεὸς ὁ Υἱὸς, ὁ διὰ πάντων·
Τριάς τελεία, δόξη καὶ αἰδιότητα καὶ βασιλεία, μὴ
μεριζομένη, μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη. Οὐτε οὖν κτι-
στόν τι, ἢ δούλον ἐν Τριάδι, οὔτε ἐπίσακτον, ὡς

JOAN. VEDELINI NOTÆ.

admodum (omnium conditor) cum conceptus est virgi-
nem concipientem servavit; sic et natus virginitatem
illius servavit illam: solus transivit per eam, et
clausam servavit ipsam. Et paulo post: Οὐ γὰρ ἀδύ-
νατος ἦν καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς πύλης διελθεῖν, καὶ ταύτης μὴ
παραβλάψαι τὰ σημεῖα. Non impossibile illi erat
per clausam portam transire et illius non lædere si-
gnacula. Vide Ignat. Ep. ad Heronem 1, 53; Atha-
nas. tom. III; Nazianz. orat. 42; Basil. tom. I; Cy-
rill. De Trinit.; imo Damascenus ipse.

(4) Qua de causa Filius homo est. Vide de hac
quæst. Aug. sermone 3, De temp. ubi pulchre eam
explicat.

(5) Homo factus est Filius Dei. Vide Damasc.
lib. III, c. 1, ubi ostendit quomodo in divina dispen-
satione demonstrata sit simul et bonitas, et sa-
pientia, et justitia, et potentia Dei. Item, c. 12
contra Nestorianos.

(6) Pater et Filius non sunt duo principii exper-
tia. Hoc mihi ideo dicere videtur, quia Filius non
est sine principio, nempe Patre. Unde idem Da-
masc. Dialogo contra Manich. p. 235: Εἰ καὶ τρεῖς
ὑποστάσεις λέγω, ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν φημι· ἀρχὴ γὰρ ὁ
Πατήρ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, οὐ κατὰ χρόνον, ἀλλὰ

κατ' αἰτίαν. Hoc est: Quanquam tres hypostases
dico, tamen unum esse principium aio. Pater enim
Filii Spiritusque principium, non ratione temporis,
sed causæ. Quæ ille. Nihilominus tamen et ipse
Filius principium est, non tantum creaturarum,
sed etiam Spiritus sancti respectu. Unde Cyrillus,
lib. VIII in Joan. c. XXIV, super verba: Principium
quod et loquor vobis, scribit: Ipsum vero Dei Filium
etiam principium dici, præsens Evangelii locus aper-
tissime testatur: non tamen idcirco contendas duo
esse principia, Patrem et Filium, sed unicum prin-
cipium, quemadmodum et Pater est Deus, et Filius
est Deus; non tamen duo dii, sed unus est Deus.

(7) Unus Deus Pater. Sunt hæc per versus se-
quentes omnes usque ad οὐτε οὖν, nec igitur, de-
sumpta ex confessione S. Greg. Neocæsariensis,
quæ inter opera ejus anno 1604 a Gerardo Vossio
edita reperitur, p. 11, et non ita dudum etiam a
nobis cum alia quadam ejusdem Gregorii hæctenus
inedita Theologia Cyrillo de Trinitate subjecta
fuit. [Liber iste de Trinitate Cyrilli non est, sed
Damasceni, pars nimirum sat ampla libri De fide
orthodoxa.]

πρότερον μὲν οὐχ ὑπάρχον, ὕστερον δ' ἐπεισελθόν. Οὐτε γὰρ ἐνέλιπέ ποτε Υἱὸς Πατρὶ, οὐτε Υἱὸς Πνεῦμα· ἀλλ' ἀτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ἡ αὐτὴ Τριάς ἀεί. Οὕτως γὰρ ἡμεῖς πιστεύομεν τὴν μακαρίαν καὶ ζωοποιὸν καὶ ἀδιαίρετον ἁγίαν Τριάδα. Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, τρία πρόσωπα, μία εἰκὼν· τρεῖς χαρακτῆρες, μία ἐκτύπωσις· τρεῖς ὑποστάσεις, μία θεότης· τρία ἰδιώματα, μία οὐσία· τρεῖς ἐνέργειαι, μία χάρις· τρεῖς ὑπάρξεις, μία ἰσότης· τρεῖς ἐπιγνώσεις, μία δόξα· τρία ὀνόματα, μία ὁμολογία· τρεῖς ὁμολογίαι, μία πίστις. Θεὸς ἐστίν, ἀίδιος οὐσία καὶ ἀπαράλλακτος, δημιουργικὴ τῶν ὄντων. Θεός ἐστι φῶς ἀκρότατον καὶ ἀπρόσιτον, οὐτε νῦν καταληπτὸν, οὐτε λόγῳ ῥητόν.

substantia (8) æterna et invariabilis, quæ res existentes condidit. Deus est lumen supremum et inaccessible quod nec mente comprehendit, nec oratione explicari potest.

γ'. Ἐρώτ. Ὅσαχῶς ὁ Θεός; Ἀπόκρ. Θεός Β 3. ὁ Πατήρ· Θεός ὁ Υἱός· Θεός τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἡ μακαρία φύσις, ἡ ἀφθονος ἀγαθότης· τὸ ἀγαπητὸν πᾶσι τοῖς τοῦ λόγου μετεληφόσι, τὸ πολυπόθητον κάλλος, ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἡ ἀπρόσιτος σοφία, ἡ ἀτρεπτος φύσις, ἡ ἀνενόχλητος ζωὴ, ἡ ἀλυτος διαγωγὴ, περὶ ἣν οὐκ ἐστὶν ἀλλοίωσις, ἥς οὐχ ἄπτεται μεταβολή· ἡ βρύουσα πηγὴ, ἡ ἀφθονος χάρις, ὁ ἀδαπάνητος θησαυρός.

δ'. Ὁμολογοῦμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Πατρὸς, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, σαρκωθῆναι τε καὶ ἐνανθρωπήσαι ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐκ τῆς ἁγίας ἐνδόξου Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Θεὸν τέλειον τὸν αὐτὸν, καὶ ἀνθρωπον τέλειον, ἕνα καὶ μόνον Υἱὸν, καὶ πρὸ τῆς σαρκώσεως, καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, χωρὶς ἁμαρτίας γενόμενον ἀνθρωπον· πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, ἕνα καὶ μόνον Υἱὸν ἐν δυοῖ φύσεσιν, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαίρετως γνωριζόμενον. Δύο γὰρ φύσεις συνῆλθον ἀλλήλαις καθ' ἑνωσιν ἀδιάσπαστον, ἀσύγχυτον, ἀτρεπτον. Ἡ γὰρ σὰρξ, σὰρξ ἐστὶ, καὶ οὐ θεότης, εἰ καὶ γέγονε Θεοῦ σὰρξ· ὁμοίως καὶ ὁ Λόγος, Θεός ἐστι καὶ οὐ σὰρξ, εἰ καὶ μίαν ἐποίησατο τὴν σάρκα διὰ τῆς οἰκονομίας· δύο τοίνυν τὰς φύσεις εἶναι φαμεν, ἕνα δὲ Χριστόν, καὶ Υἱὸν, καὶ Κύριον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον. Οὐ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν

A regno : quæ non dividitur, nec abalienatur. Nec igitur aliquid creatum aut servile est in æternitate, nec adventitium, ut quod prius non exstabat, postea supervenerit. Neque enim unquam Patri defuit Filius, neque Filio Spiritus sanctus : sed commutationis et alterationis expertus est eadem semper Trinitas. Sic enim nos beatam et vivificam et individuum Trinitatem credimus. Pater, Filius, et Spiritus sanctus, tres personæ, una imago : tres characteres, una expressio : tres hypostases, una deitas : tres proprietates, una essentia : tres actiones, una gratia : tres existentie, una æqualitas : tres cognitiones, una gloria : tria nomina, una confessio : tres confessiones, una fides. Deus est

3. *Quæst. Quot modis [dicitur] Deus? Resp. Deus Pater, Deus Filius Deus Spiritus sanctus. 476* Beata natura, invidentiæ expertus bonitas, dilecta omnibus ratione præditis et multum desiderata pulchritudo, principium entium, fons vitæ, inaccessa sapientia, inconvertibilis natura, vita vacans molestiis, dolorum nescia conversatio, circa quam non est alteratio, quam non attingit mutatio, fons scaturiens, abundans gratia, thesaurus qui consumi nequit.

4. *Confitemur Dominum nostrum Jesum Christum, unigenitum Filium et Verbum Patris, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, incarnatum et hominem factum esse ex Spiritu sancto et ex sancta gloriosa Deipara et semper virgine Maria : eundem Deum perfectum, et hominem perfectum, unum et solum Filium, tum ante incarnationem, tum post incarnationem : ejusdem essentia cum Patre quoad deitatem : quoad omnia similem nobis, ejusdemque essentia nobiscum quoad humanitatem sine peccato factum hominem : ante sæcula quidem ex Patre, postremis autem diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex sancta Deipara et semper Virgine Maria natum, qui unus et solus Filius in duabus naturis citra confusionem, citra conversionem, citra divisionem agnoscitur. Duæ enim nature congressæ sunt inter se invicem per unionem indivulsam, inseparabilem, confusionis et conversionis expertem. Caro enim est caro, non deitas, etsi Dei caro facta est. Pari modo et Verbum Deus est (9), et non caro, tametsi unam effecerunt carnem per dispensationem. Duas igitur naturas esse dicimus (10), sed unum Christum et Filium et Dominum, Dei Verbum, quod homo*

JOAN. VEGELINI NOTÆ.

(8) *Deus est substantia.* Vide similem descriptionem Dei apud Cyrillum de Trinitate, p. 2; Damasc. lib. 1, c. 2.

(9) *Ei Verbum Deus est, et non caro, tametsi unam effecerunt carnem per dispensationem.* Puto pro vocabulo, carnem, esse legendum hypostasim; quod Deus Verbum et caro assumpta unam hypostasim fecerint. Quod enim unam carnem fe-

cerint, dictum durum videtur, et auctoritate veterum quod sciam destituitur. Aliud est cum Cyrillus dixit unam esse Dei Verbi incarnatam naturam, quod ab ipso orthodoxe, et apud Damasc. lib. III, 11, explicatur.

(10) *Duas naturas esse dicimus, sed unum Christum, etc.* Vide etiam Damascenum lib. III, c. 7, quod est de composita Dei Verbi hypostasi.

factum et incarnatum est. Non enim suam gloriam imminuit Dominus, quia carnem assumpsit. Antequam enim carnem sumpsit, et humiliavit semetipsum (11), soli angeli cognoscebant eum. Posteaquam autem humiliavit seipsum, universa hominum natura cognovit eum. Vides quomodo humiliatio non operata sit imminutionem, sed magis gloriam fecerit elucescere. Quod si verò curiosum aliquis quaerat, an deitas in cruce fuerit, aut non fuerit (12), is illam non esse in omni loco, et circumscriptam in uno loco statuit: nos autem circumscriptiois et comprehensionis expertem esse dicimus.

5. *Quaest.* Unde dicitur vox Θεός, id est Deus (13) *Resp.* a θῷ, quod est, compositio et efficiens, quia omnium est effector et compositionis omnium auctor. Vel a θέω, quod significat curro. Deus enim ubique adest. Vel Θεός a θεᾶσθαι, hoc est videre: 477 θεᾶσατο, hoc est, vidit eam omnia antequam facta essent. Κύριος, id est, Dominus dicitur a κυρός, quod Dominum et potestatem significat. *Quaest.* Quid est unio? *Resp.* Res quae secundum hypostasim et ex diversis naturis subsistit. *Quaest.* Communicat ne divina natura: an vero accipit? *Resp.* Communicat. *Quaest.* Quid est *synalepha*? *Resp.* Confusio. *Quaest.* Qualibus nominibus honoratur Pater, et qua de causa Pater dicitur? *Resp.* Unus Pater, sanctus Deus, et omnipotens, principii expertus, sempiternus, immortalis, invisibilis, inexplicabilis, sine carens, successorem non habens, a motu alienus, impersectabilis, qui muneribus non corrumpitur. Dicitur est Πατήρ, quod πάντα τηρεῖ, hoc est omnia conservat. *Quaest.* Quibus nominibus honoratur Filius, et quo respectu dicitur est Filius? *Resp.* Unus Filius, Verbum sanctum, progenies ineffabilis, Verbum inenarrabile, mens invisibilis, Adamen vitae, sol iustitiae, pastor, via, agnus. Filius dicitur est, quia ex Patre est. *Quaest.* Quibus nominibus honoratur Spiritus sanctus, et quo respectu dicitur est Πνεῦμα, hoc est Spiritus? *Resp.* Unus Spiritus sanctus, vivificus, humanus, substantivus existentia atque subsistentia praeditus, firmus, acutus, securus, virtus sanctificandi potestate praedita, ejusdem essentiae cum Patre et Filio. Vapor enim est supernarum Dei virtutum. Πνεῦμα vero, hoc est Spiritus dicitur est, quod quocumque voluerit, inclinatur et spiret.

A ἡλάττωσεν ὁ Δεσπότης, ὅτι σάρκα ἀνέλαβε· πρὶν μὲν γὰρ λαβεῖν αὐτὸν τὴν σάρκα, καὶ ταπεινώσαι ἑαυτὸν, ἄγγελοι μόνον ἐγίνωσκον αὐτόν· ἐπειδὴ δὲ ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν, ἅπασα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις ἐπέγνω αὐτόν. Ὅρας, πῶς ἡ ταπεινώσις οὐκ ἐλάττωσιν εἰργάσατο, ἀλλὰ πλεῖον αὐτοῦ τὴν δόξαν διαλάμψαι ἐποίησεν. Εἰ δὲ τις τῶν περιέργων λέγει, ὅτι ἡ θεότης ἐν τῷ σταυρῷ ἦν, ἢ οὐκ ἦν, παιεῖ αὐτὴν μὴ ἐν παντὶ οὔσαν, καὶ περιγραπτὴν εἰς ἓνα τόπον· ἡμεῖς δὲ λέγομέν τὸν Θεὸν ἀπερίγραπτον καὶ ἀκατάληπτον.

ε'. *Ἐρώτ.* Πόθεν ἐτυμολογεῖται Θεός; *Ἀπόκρ.* Περὶ τὸ, θῷ, τὸ κατωσκενάζω, καὶ ποιῶ· ὡς πάντων ποιητής, καὶ τῆς τῶν πάντων κατασκευῆς αἴτιος, ἢ παρὰ τὸ, θέω, τὸ τρέχω. Καὶ γὰρ Θεός πάντα τοῦ πάρεστι. Ἡ Θεός, παρὰ τὸ θεᾶσθαι· ἐθεᾶσατο γὰρ ὁ Θεός τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν. Κύριος δὲ παρὰ τὸ κύρος, ὃ σημαίνει τὴν ἐξουσίαν. *Ἐρώτ.* Τί ἐστὶν ἔνωσις; *Ἀπόκρ.* Τὸ καθ' ὑπόστασιν, καὶ τὸ ἐκ διαφορῶν φύσεων ὑφεστῶς πρᾶγμα. *Ἐρώτ.* Μεταδοτική ἐστὶν ἡ θεία φύσις, ἢ μεταληπτική; *Ἀπόκρ.* Μεταδοτική. *Ἐρώτ.* Τί ἐστὶ συναλοιφή; *Ἀπόκρ.* Ἡ σύγχυσις. *Ἐρώτ.* Ποίοις ὀνόμασι τιμᾶται ὁ Πατήρ, καὶ κατὰ τί εἴρηται Πατήρ; *Ἀπόκρ.* Εἰς Πατήρ, ὁ ἅγιος Θεός, καὶ παντοκράτωρ, ἀναρχος, ἀίδιος, ἀθάνατος, ἀπερίθλεπτος, ἀνερμήνευτος, ἀτελεύτητος, ἀδιάδοχος, ἀκίνητος, ἀνεξερεύνητος. Εἴρηται Πατήρ, διὰ τὸ πάντα τηρεῖν. *Ἐρώτ.* Ποίοις ὀνόμασι τιμᾶται ὁ Υἱός, καὶ κατὰ τί εἴρηται Υἱός; *Ἀπόκρ.* Εἰς Υἱός, ὁ ἅγιος Λόγος, ἀρρήτητον γέννημα, ἀμύθητος Λόγος, ἀπερίθλεπτος νοῦς, φῶς ζωῆς, ἥλιος δικαιοσύνης, ποιμὴν, θύρα, ὁδός, ἀμνός. Υἱός δὲ εἴρηται, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς. *Ἐρώτ.* Ποίοις ὀνόμασι τιμᾶται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; κατὰ τί εἴρηται Πνεῦμα; *Ἀπόκρ.* Ἐν Πνεῦμα ἅγιον, κύριον, ζωοποιόν, φιλόανθρωπον, ἐνούσιον, ἐνυπαρχτον, ἐνυπόστατον, βέβαιον, ὀξύ, ἀμεριμνον, δύναμις ἁγιαστικῆς, ὁμοούσιον Πατρὶ καὶ Υἱῷ. Ἄτμις γὰρ ἐστὶ τῶν ἀνω δυνάμεων τοῦ Θεοῦ· Πνεῦμα δὲ εἴρηται, διὰ τὸ καθ' ὃ ἐὰν βουληθῆ γενέσθαι καὶ πνεῖν. *Ἐρώτ.* Τί ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός; *Ἀπόκρ.* Κύριος χάριτος ἁμαρτίας ἐνανθρωπήσας. *Ἐρώτ.* Τί ἐστὶ Χριστός; *Ἀπόκρ.* Σύμβολον θεότητος καὶ ἐμφύχου σαρκὸς, ἀτρέπτος ἔνωσις· Χριστός δὲ

NOTÆ.

(11) Antequam enim carnem assumpsit, et humiliavit seipsum, etc. Sic etiam de hac assumptione humane nature Damascenus loquitur lib. III Orth. fidei, cap. 1: *Benigna Dei et Patris voluntate unigenitus Filius, Deique Verbum ac Deus, qui in Dei et Patris sinu erat; ille, inquam, ejusdem cum Patre ac Spiritu substantiæ: ille avo omni antiquior; ille principio carens, et qui in principio erat, et apud Deum et Patrem erat, et Deus erat; ille, inquam, qui in forma Dei erat, inclinatis caelis descendit, nihilum sua depressionis omnis experte sublimitate citra demissionem ullam depressa; atque ad servos suos se dimisit, demissione plane hujusmodi, quæ nec verbis ullis exprimi, nec mente comprehendiqueat (id enim descensus vocabulo significatur); qui-*

que Deus perfectus erat, perfectus homo fit, quodque novarum omnium rerum maxime novum est, imo quod unum sub sole novum est, infinitamque Dei potentiam perspicue declarat, efficitur,

(12) An deitas in cruce fuerit, aut non fuerit. Confer ad hanc quaestionem quod etiam Damascenus lib. IV, c. 7, inquit: *Christus duplici natura constans, ea natura perpessus, cruceque affixus est quæ perpetiendis doloribus obnoxia est. Carne enim in cruce pendebat, non divinitate.*

(13) Unde dicitur Θεοῦ, id est Deus. Etymologia Θεοῦ: Vide etiam Cyrillum, *De Trinitate*, p. 58 et 214; Athanasium *De definitionibus*. [Sed nec Athanasii sunt.]

λέγεται, ἐπειδὴ καθ' ἡμᾶς ἐχρήσατο σαρκί. *Ἐρώτ.* Ἄ *Quæst.* Quid est Jesus Christus? *Resp.* Dominus sine peccato factus homo *Quæstio.* Quid est Christus *Resp.* Symbolum deitatis et animatæ carnis, unitio inamutabilis. Christus autem dictus est, quia carne instar nostri usus est. *Quæstio.* Quid est sanctus *Resp.* Qui sanctificat et sanctificatur? *Quæstio.* Quid est Verbum? *Resp.* Verbum substantivum est (14), quod semper cum Spiritu præsto est. *Quæstio.* In quam hypostasi adoras Filium Dei (15)? *Resp.* In Dei Verbi subsistentia unam naturam incarnatam, quæque adoratur una adoratione; quoniam ex duabus essentiis congressis una persona facta est, quæ adoratur. Duæ sunt essentiæ (16), actiones autem modis dicta est hypostasis (17): hypostasis seu subsistentia, et persona, et character, et proprium, et individuum.

NOTÆ.

(14) *Verbum substantivum est, etc.* Damasc. lib. III, c. 18: Ἀόγος ἐστὶν ὁ οὐσιωδῶς τῷ Πατρὶ ἀεὶ συμπάρων. *Verbum est quod semper est cum Patre substantialiter.*

(15) *In qua hypostasi adoras Filium Dei.* Vide Damasc. lib. IV, c. 3. Ubi docet quomodo cum caro Christi in se et per se considerata non sit adorabilis, propter unionem tamen cum Verbo Filio Dei, adoranda sit: idque pulchris similitudinibus regis purpura induti declarat. Cum autem Cyrillus epistola ad Nestorium, inquit, *Christum et Dominum unum confitemur, non ut hominem cum Verbo coadorantes; etc.,* negat hominem cum Verbo coadorandum, quatenus sensu Nestoriano homo ille alius

et diversus esse a Verbo Filio Dei statuitur; quem admodum ibi seipsum explicat. Nequaquam autem negat carnem Christi in persona Christi propter unionem personalem adorandam, quod multis testimoniis illius convinci posset.

(16) *Duæ sunt essentiæ.* Vide Damascen. lib. III, cap. 13, 14, 17, 18, quibus ostendit, ut in Christo sunt duæ naturæ, divina et humana, ita et in eodem esse duas naturales voluntates, duas naturales actiones, duas liberas voluntates, divinam et humanam.

(17) *Quinque autem modis dicta est hypostasis.* Vide Cyrillum *De Trinitate*; Damascen. in primis institutionibus, et *Dialectica*, cap. 11 et 30.

478 ADMONITIO.

Operæ pretium non esse puto, multis probare Epistolam ad Jordanem Archimandritam *De hymno Trisagio*, quæ multiplici jam editione prodiit, fuisse scriptam a Joanne Damasceno: quippe quam criticorum nemo ei eripere hactenus tentaverit; quin potius asserant ipsi certissimæ rerum, temporum, sententiarum, et locutionum, quæ in ea passim obviæ sunt, notæ. De illo hymno auctor disputat, qui apud Orientales celebratissimus est, Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis*; adductisque Ecclesiæ doctorum auctoritatibus non paucis, contendit quodvis canticum, quo Deus ter *Sanctus* inciametur, sive Seraphicum sit, desumptum ex cap. VI Isaiæ, sive ecclesiasticum, de tota Trinitate, non de Filio, seu Christo solo, debere accipi. Quocirca monumentum aliud non reperias, in quo disertius explicentur causæ, propter quas exosum adeo Catholicis fuerit additamentum, quo Petrus Cnapeus, seu Fullo, Antiochenæ Ecclesiæ tyrannus, sacram hanc oden labefactarat, interjecta voce, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, *qui crucifixus es pro nobis*.

Trisagium hoc Proclo CP. vetustius non esse astruerent Epistolæ ad Fullonem, quæ Felicis III papæ, Acacii, Quintiani, Justini, aliorumque episcoporum nominibus insignitæ sunt, si modo genuinas illas esse constaret. His enim perinde fertur, Theodosio Juniore, et Proclo CP. Præsule, cum ob terræ motum Byzantini cives in urbis pomærio supplicationes ad Deum haberent, raptum in aerem puerum, ab angelis didicisse carmen istud, quod populus caneret. Verum epistolæ illæ Cl. Valesio, aliisque adulterinæ visæ sunt, quod etsi confutare nititur vir doctissimus Antonius Pagius post Guillelmum Cave, ad annum Baronii 483; attamen ad annum 478 fassus erat, utramque epistolam ad Fullonem, aliamque ad Zenonem, quæ Felicis nomen præferunt, Simplicio potius debere ascribi: quia Felix dudum ante quam Cnapeum in Antiochenam sedem jam tertio irrupisse didicisset, communionem et episcopali gradu privaverat Acacium; qui tamen his in litteris tanquam legitimus, *dilectissimusque Deo*, θεοφιλέστατος, urbis regiæ pastor et patriarcha commendatur. Enimvero anno 484 anathema dictum Acacio fuit, et anno insequenti 485, Petrus, ejecto Calendione Catholico, Antiochenam sedem recuperavit. At vero in epistola quæ *Quintiani episcopi* esse dicitur, non Simplicius, sed Felix litteras ad Petrum scripsisse fertur. *Multis episcopis te præmonentibus*, inquit, μάλιστα

τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Φήλιξ, *maxime sanctissimo archiepiscopo Felice*. Ad hæc non capio, impurum Fullonem a Romano Pontifice amantissima *Religiosissimi* voce compelli, ἡ σὴ θεοφιλία: Fullonem, inquam, qui Martyrio Antiochenum solium eripuerat, subindeque depositus fuerat a legitima synodo; qui paulo post indicta causa Basilisci hæretici tyranni auctoritate sedem repetierat. Quinimo Simplicio admodum displicuerat altera hæc tertii throni invasio; ita ut Basilisco ad ordinem redacto, Acacio statim scripserit, ut a Zenone Augusto obtineret, Petrum ejusque socios procul amandari, *Mandaveram*, inquit in genuina ad Zenonem epistola, *ut, facta suggestione pietati tuæ, prædictus (Petrus) ut et cæteri, qui per occasionem tyrannicæ dominationis (Basilisci) invaserant Ecclesias Dei, extra metas pellerentur imperii*. Alia subjungit, quæ satis innunt Petrum ejusque sequaces auctores fuisse necis Stephani Junioris Antiocheni. Præterea narrat Liberatus in Breviario cap. 18, post auctorem Breviculi historiæ Eutylianistarum, Acacium Simplicio una suggessisse, ut Petrum, et Joannem Apamenum, et Paulum Ephesinum, perinde damnaret: imo Felix idem testatur in Epistola ad clericos et monachos Orientales: *Quos tunc hypocrita Acacius ita fecit ab apostolica sede damnari, ut his etiam vocabulum Christianorum tolleretur: quod gesta apud eum manifestant*. Atqui in illis epistolis nulla horum Petri sociorum sit mentio. Insuper 479 Hormisdas papa, ejusque apocrisiarii, monachis Scythis similem Cnapheanæ propositionem ingerentibus, scilicet, *unum de Trinitate crucifixum esse*, nusquam objecisse leguntur, Petrum Fullonem ob adjectam Trisagio crucifixionem a sede apostolica fuisse proscriptum. Jobius monachus apud Photium cod. 222, cum medio circiter sæculo sexto scriberet, Proclo ipsi, non puero, hymnum de quo nunc agitur, imo potius ejus compositionem ex Seraphico cantico et his verbis psal. xli: Τὸν Θεόν, ἰσχυρόν, ζῶντα, *Deum, fortem, vivum*, angelos revelasse dixit, juxta atque didicerat a Judæo, qui Christianus ex animo factus, Catechistæ munere in Ecclesia fungebatur, ὡς τῷ μακαρίῳ Πρόκλῳ ἡ τοῦ εἰρημένου μελωδήματος δι' ἀποκαλύψεως ἐμφύθη σύνθεσις, ἀγγέλων μὲν τὴν ἱερολογίαν ταύτην ἀναμελπόντων, ἐκείνου δὲ τὴν μῦθον πρώτου ἐκείθεν ἐκδεξαμένου. Nicephorus Callistus, lib. xviii, cap. 51, Trisagium istud censet ab apostolis ipsis Ecclesiæ per manus datum esse. In fine actionis I concilii Chalcedonensis, postquam Dioscorus depositione dignus est judicatus, Orientales, seu diocesis Antiochenæ episcopi, præ cæteris ipsum cecinerunt. Quia vero id gestum fuit post aliquot annos ab obitu Procli, addam auctorem alium antiquiorem, scriptorem nempe vitæ sancti Basilii Magni, qui a multis Amphilocheus Iconiensis fuisse putatus fuit: cæterum recentior non est Proclo, aut Chalcedouensi concilio; quippe qui, contra ac ætatis istius usus tulit, tres Trinitatis divinæ personas esse docet, *τρία ἐνυπόστατα, μιᾶς οὐσίας, μιᾶς δυνάμεως, μιᾶς ὑποστάσεως*, nihil discernendo hypostasim ab essentia. Hic porro narrat Basilium, cum Nicææ in templo Sancti-Diomedis versaretur, Trisagium carmen istud pronuntiasse.

Quod ad ejus interpolationem attinet, Calendio præsul Antiochenus, ut turbas, quas Cnapheus concitabat, sedaret, ante voces istas, *qui crucifixus es pro nobis*, duas alias præmisit, *Χριστὲ βασιλεῦ, Christe Rex*, quæ veluti versiculi secundi initium forent, ita ut celebrata primum Trinitate, Christi deinde clementia invocaretur. Hoc vero additamentum cum suo auctore Fullo postmodum pessumdedit, cæterique deinceps synodi quartæ adversarii canticum retinuerunt, uti fuerat a Petro immutatum. Quocirca Severus horum antesignanus, Julianusque Halicarnassensis, Anastasio imperatori suggerunt, ut Macedonium Constantinopolitanum cogat Fullonis interpolationem admittere; quod cum pro votis non cessisset, Macedonio ejecto, Timotheus in ejus locum ordinatur, qui, cum illam denuo introducere tentasset, imò edicto decreto in Ecclesiis sanxisset, populo ob novitatem, Deipassionumque hæresis suspicionem tumultuante, cœptis aliquantum desistere coactus fuit. Cæterum ex Chronico Alexandrino et ex Joannis Malalæ Annalibus apparet, paucis post annis Byzantinos non admodum illud additamentum exhorruisse. Anno quippe Justiniani vi. die 12 Novembris, cum tota civitas ob terræ motum in forum Constantini concurrisset, omnes in hunc modum precatos esse referunt: *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, qui crucifixus es pro nobis, miserere nobis*. Tunc deinde diluculo conclamasse: *Vince, fortuna Christianorum. Crucifixe, serva nos, et urbem nostram. Auguste Justiniane, vincas*: Ἄρον, καῦσον τὸν τόμον τὸν ἐκτεθέντα ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς συνόδου Χαλκηδόνος. *Tolle, exure tomum editum ab episcopis synodi Chalcedonensis*. Verum is furor diutinus non fuit, et imperatoris cura et edictis Trisagium canticum expurgatum fuit, firmataque fides Chalcedonensis. Interim vero Severus, arrepta sub Anastasio sede Antiochena, Orientalibus persuaserat, ut Trisagium hoc in Christi honorem cum additamento Fullonis recitare pergerent. Fragmenta quædam orationis ipsius de hoc argumento et in Annuntiationem, apud me habeo, in quibus fatetur Trisagium Seraphicum, quod Isaïæ cap. vi legitur, ad *Dominum Sabaoth*, tresque Trinitatis personas terminari, *εἰς ἓνα Κύριον Σαβαώθ καταλήγουσα, τὴν μίαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι κυριότητα καὶ θεότητα*: at Trisagium ecclesiasticum ad Christum Filiumve proprie referri, qui ejusdem ac Pater et Spiritus sanctus gloriæ consors hoc pacto declaretur; adeoque extremæ impietatis esse nolle vocem hanc addere, *Qui crucifixus es pro nobis*: Ἦδη τινὲς εἰς τοῦτο ἤλθον ἀσεβείας, ὡς τῇ Τρισαγίῳ ᾠδῇ, ἣν ἀναφέρομεν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, λέγοντες: Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, μὴ ἀναπέμπειν τὸ, ὁ σταυρωθείς. Eos enim qui sibi repugnarent, ceu 480 Nestorianos traducebat. Cum itaque Severus Orientalibus persuasisset Trisagium totum Christo potius cani debere, quam Trinitati, Ephræmius qui paulo post ipsum Antiochenam Ecclesiam rexit, etsi catholicæ fidei studiosissimus erat, ne turbis seditionibusve occasionem præberet, satius duxit concedere, ut Trisagium ab Orientalibus secundum interpretamentum istud cum inter-

polatione caneretur. Ejus verba recitabo, ut habentur apud Photium, eod. 228, ex epistola ad Zenobium Monophysitam. *Illi quidem qui Orientis partes incolunt, quia hymnum istum ad Dominum Jesum Christum referunt, διὰ τοῦτο μηδὲν ἀμαρτάνειν ἐπισηνάπτοντας τὸ, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, idcirco nequaquam peccant apponendo, « qui crucifixus es pro nobis » (hoc est Theopaschitarum erroris suspicione liberantur); Byzantini vero et Occidentales (Græci utique) carmen istud sublimissimo et sacrosancto bonitatis fonti, consubstantiali Trinitati tribuentes, eam ob rem non sustinent ut ea vox, « qui crucifixus es pro nobis, » interseratur, ne passionem Trinitati affingant. Cæterum ἐν πολλαῖς ταῖς κατὰ τὴν Εὐρώπην ἐπαρχίαις, ἀντὶ τοῦ, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, τὸ, ἅγια Τριάς, ἐλέησον ἡμᾶς, ἐπάγειν, in multis Europæ regionibus, pro his verbis, « qui crucifixus es pro nobis, » istæc alia injiciunt, « Trinitas sancta, miserere nobis. » Ephræmio tamen assentiri veretur Photius, propter auctoritatem Patrum, qui Petri Fullonis additamentum rejecerunt, eo quod Trinitas hoc hymno celebretur: τῆς γὰρ τριαδικῆς θεολογίας ὕμνον εἶναι τὸ δοξολόγημα. Et certe, cum Damascenus interpolationem hanc proscripserit, etiam in libris quos Damasci scripsit nomine metropolitæ et antistitis sui Petri, hinc collegero patriarchas Antiochenos, qui Ephræmio successerunt, cum catholicæ doctrinæ tenaces essent, Trisagium etiam hymnum expurgasse, ne quæ superessent Monophysitici veneni reliquæ.*

Epistolæ Damasceni in editione Basileensi 1575 contextus Græcus innumeris mendis et erratis typhotetarum scatet, quæ omnia subnotare piguit. Eum vero contuli ac recensui ad tres codices Regios 1991, 2930 et 3441, nec non ad chartaceum alterum recentissimum, et fragmentum quod reperi in Reg. 3451.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ ΙΟΥΔΑΝΗΝ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΡΙΣΑΓΙΟΥ ΥΜΝΟΥ.

EPISTOLA

AD JORDANEM ARCHIMANDRITAM

DE HYMNO TRISAGIO.

Τῷ θεοτιμῆτῳ, καὶ ζήλῳ θείῳ κακοσμημένῳ, κυρίῳ Ἰορδάνῃ ἀρχιμανδρίτῃ, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

α'. Τοῦ πρὸς σέ μου πόθου ἡ ἀκρότης, ὦ Πατρῶν ἀριστε, οὐκ ἐξ ἀστάτου προφάσεως τὰς ἀφορμὰς κέκτηται, ἀλλ' ἐκ θείας ἀγάπης, ἡ οὐδέποτε ἐκπίπτειν πέφυκεν. Ἰσμεν γάρ σου τῆς πίστεως τὸ ὀρθόδοξον, τὸ ὀρθότομον τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, τὸ τοῦ ζήλου διάπυρον^α, τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὸ ἀκραιφνές, ἐξ ἧς καὶ δι' ἣν πρὸς τὸν πέλας πέφυκας δέσμιος· ἡ μὲν ἐστὶν ὡσπερ πηγῆς πρώτης σύμβολον. Χαρακτηρίζειν γὰρ οἶδεν ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη τὸν πρὸς Θεὸν ἔρωτα. Ἰσμεν σου τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων τὴν ἐπιπόθησιν τε καὶ κατατρύφησιν, ἡ σοι μέλιτος γλυκυτέρα λογίζεται· ἐφαντάσθη^β γὰρ τὸ θεῖον κάλλος, καὶ πρὸς αὐτὸ ὑπόπτειρος ἀνεφοίτησας, καὶ γέγονας Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἐμφάσεων ἀκηλίδωτον ἔσοπτρον, κάλλος ἔχων τὴν ἀρετὴν, καὶ ταῖς αὐτῆς ἀκριβεστάταις γραμμαῖς, ἀψευδὲς τοῦ θεοῦ κάλλους, ὡς ἀρχετύπου παντὸς ἀγαθοῦ, ἐκμαγεῖον γενόμενος. Διὸ σέ

A Venerando in Deo, ac divino zelo flagranti, Domino Jordani archimandritæ, Joannes Damascenus, in Domino salutem.

1. Summum meum quo te prosequor studium, o Patrum optime, non ex instabili quadam occasione natum est; sed ex divina charitate, quæ ita comparata est, ut nunquam excidat. Novimus enim quam recte de fide sentias; quam recte tractes sermonem veritatis; quam ardenti æstues zelo; quam sincerus adversus Deum amor, ex quo, et propter quem proximo quoque naturali veluti nodo devinctus sis. Ille enim instar primi fontis est: hic vero secundi; imo prioris argumentum: quia dilectio proximi amorem erga Deum certissimis notis exprimit. Non nos fugit, quo divinorum eloquiorum desiderio tenearis, ut voluptatem⁴⁸¹ quam ex illis percipis, ipso quoque melle dulciorem experiaris. Divinam enim pulchritudinem animo concipiens, mentis pennis alisque subvectus, Dei divinorumque simulacrorum purissimum speculum eva-

VARIÆ LECTIONES.

^α Edita διάπειρον. ^β R. 1 ἐφαντάσθη σοι.